

zeivel. Annál inkább szükségesnek tartom ezt megjegyezni, mivel a társadalomtudományok sok képviselője — akádknak irodalomtörténészek is — nem fordítanak kellő gondot

a megfogalmazás színvonalára, a társadalmi jelenségeknek írói, stílusbeli eszközökkel történő elevevé tételére.

Tolnai Gábor

D. MERVYN JONES: FIVE HUNGARIAN WRITERS

Oxford, 1966. Clarendon Press. 307 l.

Angol szerző könyve, aki hazájában tanult meg magyarul, és a magyar irodalommal való tízéves ismerkedés eredményeként öt magyar író életét és munkásságát ismerteti meg hazája közönségével. Előrebocsát-hatjuk, hogy az eredmény elismerésre méltó: a könyv a külföldön írt és a magyar irodalomról írt könyvek java terméséhez tartozik.

Mint az előszóban is elmondja a szerző, célja az ismertetés. A nem szakember közönséget akarja közel hozni a magyar irodalomhoz, mégpedig úgy, hogy egy általános irodalomtörténeti fejlődésrajz helyett öt nagy írónak a célhoz viszonyítva elmélyültnek mondható pályaképét adja, nem fukarkodva az idézetekkel és az eseményes alkotások részletes tartalmi ismertetésével. Ámde ezt az öt nagy író a szerző iparkodik elhelyezni a magyar irodalom 1849-ig terjedő fejlődésében, ezért előrebocsát egy bevezető (Introduction), mely vázlatos és összefoglaló képet ad erről a fejlődésről. Az írói portrék alkalmával is utal irodalmunk párhuzamos, bár részletebben nem tárgyalt jelenségeire — így pl. Vörösmarty népdalairól szólva Kölcsey és Kisfaludy Károly hasonló törekvéseire, a népiességről vallott elméleti állásfoglalásaira stb. Ebben a bevezető fejlődésrajzban az öt kiválasztottnon felül néhány bekezdéses jellemzést olvashat az érdeklődő a többi nagy vagy jelentős írónkról is, így Balassiról, Kazinczyról, Kölcseyről, Katonáról stb. Ezek a kis jellemzések is általában sikerültek, bár pl. talán Balassi szerelmi költészetét jobban lehetett volna hangsúlyozni e pár sorban is, a *Bánk bán*-ról írt néhány sor is inkább Gyulait visszahangozza, mint újabb álláspontunkat, Gvadányi sem annyira népi, mint a róla írt pár sor érezteti stb. Mindenesetre ez a fejlődésrajz segíti majd az angol olvasót, hogy az öt nagy író jobban megismerje és jobban eltájékozódjék a magyar irodalom szóban forgó korszakában. Ez a bevezetés is a nagyközönségnek szól, ezért is nem annyira irányzatok mint századok szerint tárgyal, bár irányzatokról is szól a terjedelem miatt is persze kissé sommásan. Pl. a magyar klasszicizmusról szólva csak az antik példák követését említi. Igaz, ez a fontos a Vörösmarty-portré szempontjából.

Az öt nagy íróról szóló fejezet mindegyikének alcíme is van, ami műfaj- és irányzat-történeti jelleget ad a tárgyalásnak. Zrinyi

neve mellett ezt olvassuk: a hősi eposz, Petőfié mellett: a líra, Vörösmartyé mellett: a klasszicizmusból a romantikába. Zrinyinél valóban a *Szigeti Veszedelem* áll a tárgyalás központjában, azonban nem kevesebb részletességgel szól Mervyn-Jones Zrinyi prózai műveiről, és lírai költeményeiről is. Itt említhetjük meg, hogy a szerző nagy szerepet jut-tat az irodalmi jelenségek történelmi háttérének; az angol olvasó az öt íróról szóló esszéket olvasva képet kap a magyar történelemtől is a XVII., XVIII. és XIX. századi időszakban. Ez a történelmi kép meglehetősen és a magyar nép évszázados szabadságtörekvéseivel (török harcok, küzdelem a Habsburgok ellen, reformtörekvések) határozottan rokonszenvező, bár az Eötvös-fejezetből az is érezhető, hogy erősen liberális jellegű. Zrinyi eposzát tartalmilag részletesen tárgyalja, de említi közben a világirodalmi mintákat, párhuzamokat, reminiscenciákat. Hasonló a Zalán futásának bemutatása is, hiszen éppen ezáltal reprezentálja Vörösmarty esetében a klasszicizmus és a romantika izlésváltását a fejezet alcímének megfelelő módon. A Zrinyi-pályakép természetesen nemcsak az irodalmi, hanem az történelmi személyiség bemutatása, már a prózai művek tárgyalása során is. Mikes ürügyén a Rákóczi-korba is betekintést kapunk, a Leveleket a bennük foglalt gazdag életanyag érdekes bemutatása révén ismerteti, hangsúlyozva az életbemutató köl-tői értékeit.

Vörösmarty-fejezetről már említettük, hogy alcíme az izlésváltásra utal. Éppen ezért a költőnek főként az első korszakát tárgyalja a szerző részletesebben, alapos tartalmi ismertetést kapjuk az eposzoknak, a drámáknak. Helyes ez, mert a külföldi közönség nem ismerheti e műveket, tehát a tartalmi ismertetésnek ilyen jellegű tanulmányokban nagyobb szerepe kell hogy legyen, mint a szorosabb szakjellegű munkákban. A későbbi — 1840 utáni — Vörösmarty teljes versidézetekkel szerepel, a szerző inkább összekötő szövegszerűen kapcsolja őket össze. Átadja a szót a költőnek.

Az idézés módja; a vers, illetve a műrészlet pontos prózai angol fordítása, a láb-jegyzetben az eredeti magyar szöveggel. Ezt az eljárást az előszóban indokolja is a szerző. Jobban véli így visszaadni a költemények értékeit, mint akár a legjobb műfordí-

tások közlésével. A magyar szövegek elolvasásának megkönnyítése szempontjából magyar kiejtés-jegyzéket is csatol könyvéhez. Megható törekvés ez egy angol részéről, hogy nyelvünk zenei szépségét is meg akarja ismertetni honfitársaival, mint ahogy annak idején a Handbuchhal a külföldet járó Toldy szerette volna tenni!

Az Eötvös-fejezet a könyv leghosszabb részlete, alcíme: A regényíró és az államférfi. Ebben a nagy regények igen alapos tartalmi ismertetésén felül a novellákra és a drámai művekre (az egészen koraiakra is!) kitér, a verseket is tárgyalja, és természetesen — az alcimnek is megfelelően — a társadalompolitikai műveket igen részletesen (*Szegénység Irlandban, Reform, Uralkodó Eszmék, Gondolatok*). A regények közül *A Jatu jegyzőjét* értékeli a legmagasabbra, kissé alábecsüli a *Magyarország 1514-ben-t* túlhangsúlyozva benne a történelmileg hiteles és a költött mozzanatok, a kettős eszelekmény diszkrépanciáját. Igen részletesen — Sötér megállapításait újszerűen kibővítve — ír a *Nővérekről*, az arisztokrácia dekadenciájának, életunalmának, a közélettől való eltávolodásának rajzát érezve ki a regényből.

A Petőfi-portré is meglepő szeretettel megrajzolt. Életrajzba ékelt fejlődésképet kapunk itt is. Az alcimnek megfelelően itt a nagy lírikus áll az előtérben, de a szerző Petőfi epikai és prózai műveit is értően méltatja. Érdekes párhuzamot von a *János vitéz* és az *Odüsszeia* között, kiemelve, hogy mind a kettőben nem a hol mesés-mitikus, hol reális viszontagságokon van a hangsúly, hanem az azokon győzedelmeskedő hűségen és derekasságon; az egyes motívumokban is meglepő egyezéseket fedez fel.

Könyve előszavában Mervyn-Jones előrebocsátja, hogy népszerűsítő szándékának megfelelően nem ad irodalomtörténeti biblio-

gráfiát, azonban éppen a cél miatt jó lett volna a tárgyalt művek angol fordításainak jegyzékét közölni, még akkor is, ha a lista nem lett volna nagyon gazdag. A szerző azonban mégis megjelöli legtöbbet használt irodalomtörténeti forrásait, köztük vannak a régebbi legfontosabb műveken (Gyulai, Horváth János, Szerb Antal stb.) felül újabb irodalomtörténetírásunk nagy monográfiái (Klanczay, Sötér, Tóth Dezső, Illyés Gyula, Pándi stb. művei). Ez érezhető az írók tárgyalásán is, a munka szemlélete határozottan történeti jellegű. Az újabb irodalomtörténeti munkák hatása érdekes módon nyilvánul meg pl. a Petőfi-fejezetben (Illyés, Pándi). Így a szerző elveti a „szerepjátás”-elméletet, és Petőfi helyzetdalszerű költeményeit a költő „emberi szimpátiájának széles voltából” (width of human sympathy) magyarázza, az 1845 évi válságot nemcsak irodalom okokból (rosszindulatú kritikák, alkotói válság) eredezteti, hanem a „személyes bánatból” és a „politikai csalódottságból” is, Petőfi korai népiessége szerinte is már „forradalmat jelent a magyar lírában”. Még többet mond az, hogy a tárgyalt és idézett költemények nagyjában azonosak azokkal, melyeket mai irodalomtörténetírásunk is előtérbe állít. Így pl. a maga egészében idézi a *Feltámadott a tengert*, e verset, melyről Horváth János pl. bár elismerőleg, de csak lábjegyzetben szól.

Mervyn-Jones könyve értékes hozzájárulás ahhoz, hogy az angol közönség megismerje őt nagy írónkat, és rajtuk keresztül irodalmunk régebbi korszakát. A nagy szeretet mellett, amellyel írónkról és irodalmunkról szól, nem kis érdeme az is, — amivel nem sok a magyar irodalomtörténetről író külföldi szerző dicsekedhet — hogy néhány nem teljesen pontos megfogalmazást nem számítva, nincs könyvében tárgyi tévedés.

Horváth Károly

VARGA JÓZSEF: ADY ENDRE

Pályakép-vázlat. Bp. 1966. Magvető K. 634 l.

Az Ady-problematika bonyolultságát mutatja, hogy noha már életében visszhangos irodalom sarjadt a költő körül, egész pályáját összefogó, életművének minden lényeges problémáját feltáró és megvilágító, legalábbis mai szemléletünk számára végleges érvényűnek tekinthető részletes monográfiánk mindmáig hiányzik. Lényegében ezt mondják azok a bírálatok is, amelyek Varga József könyvét értékeli. Ez a munka — Bóka László félbemaradt vállalkozását nem számítva — Schöpfung Aladár után jó három évtizeddel ismét megkísérlő rögzíteni azt a képet, amely korunk szemlélete és az iroda-

lomtörténeti kutatás eredményei nyomán napjaink olvasójában, illetőleg irodalmi köztudatában kialakul.

A feladat nehézségeit a szerző maga is érzi, vállalkozását merészségnek, de kötelességnek is tekinti, de nyilván nem hiszi, hogy az utolsó szót ő mondja ki az Ady-ügyben. Óvatosságát és józan önértékelését mutatja, hogy művét, az eddigi legterjedelmesebb Ady-monográfiát csak pályakép-vázlatnak nevezi, már-már mértéktelvéstésnek látszó szerénységgel. A bátorító ösztönzést, mint előszavában írja, az Ady-kiadás és -filológia újabb felvirágzása adta neki. A virágzás